Piotr Błędowski, Wojciech Chudziak, Ryszard Kaźmierczak

Wczesnośredniowieczne grodzisko w Kałdusie, (gmina Chełmno, województwo kujawsko-pomorskie), stanowisko 3 (badania w latach 2005–2007)

W latach 2005–2007 Instytut Archeologii UMK przeprowadził badania wykopaliskowe wczesnośredniowiecznego grodziska, wchodzącego w skład rozległego kompleksu osadniczego w Kałdusie, stanowiącego pozostałość przedkolacyjnego Chełmna[1] (Chudziak, Janowski, Kaźmierczak 2006; Błędowski, Chudziak, Kaźmierczak 2007; 2008).

Grodzisko o powierzchni 2,5 ha usytuowane jest na wysokości 80–84 m n.p.m. w obrębie półwyspu wysoczyznowego otoczonego erozyjnymi dolinkami przecinającymi zbocze doliny Wisły (Szmańda, Luc, Lankauf 2004, 21). Pracami archeologicznymi objęto obszar wewnętrznego gródka zlokalizowanego w północno-wschodniej części stanowiska, bezpośrednio na północ od Góry św. Wawrzyńca (ryc. 1). Gródek o powierzchni ok. 0,2 ha jest obecnie wypiętrzony 3 m w stosunku do pozostałej części stanowiska. Pierwsze badania w obrębie tej niewielkiej formy terenowej zostały przeprowadzone już w 1958 r. przez Katedrę Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Następne prace były realizowane w 1968 r. oraz w latach 1970–1971 pod kierunkiem Andrzeja Koli z Katedry Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W trakcie prowadzonych wtedy badań określono stratygrafię kulturową tej części stanowiska, wyróżniając kilka poziomów użytkowych związanych z okresem wczesnego i późnego średniowiecza oraz czasami nowożytnymi, m.in. odsłonięto relikty wału drewniano-ziemnego z XII–XIII w., fundamenty kaplicy św. Wawrzyńca z XVII–XVIII w. oraz pojedyncze groby z tego samego okresu. Przeprowadzone w ostatnich latach badania ukierunkowane były natomiast na weryfikację wcześniejszych wyników, a także określenie relacji chronologiczno-przestrzennych między gródkiem a nawarstwieniami kulturowymi zalegającymi w strefie występowania reliktów bazyliki wczesnoromańskiej (Chudziak 2003).

Wykop o wymiarach 10 x 15 m założono prostopadle do krawędzi wyniesienia terenu określanego jako gródek wewnętrzny. W obrębie eksplorowanej przestrzeni wyróżniono łącznie 85 warstw kulturowych o różnej strukturze, miąższości oraz zawartości przyrodniczo-kulturowej (ryc. 2). Część z nich miała charakter niwelacyjno-zasypiskowy, związany z przeobrażeniem tego terenu w różnych okresach jego użytkowania. W ramach wydzielonych nawarstwień zadokumentowano ponadto 67 obiektów o zróżnicowanej przynależności chronologicznej i pierwotnym przeznaczeniu, m.in. palenisk, pieców, jam gospodarczych lub obiektów związanych ze sferą magiczno-kultową. Na podstawie analizy zawartości ruchomego materiału źródłowego wydzielono łącznie 13 poziomów przyporządkowanych różnym etapom użytkowania tego miejsca. Najstar-

[1] Badaniami w terenie kierował dr R. Kaźmierczak przy współudziale dr. A. Janowskiego (2005 r.) oraz mgr. P. Błędowskiego. Prace realizowane były w ramach projektu badawczego KBN kierowanego przez prof. W. Chudziaka „Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Kałdusie – *chełmiński sedes regni principalis*" (grant KBN 1H01H 052 27).

szy należy łączyć z zasiedleniem omawianego obszaru przez ludność kultury pucharów lejkowatych (I poziom), a kolejne dwa – kultury łużyckiej (II poziom) oraz pomorskiej (III poziom). Najmłodsze zaś wiążą się z okresem późnego średniowiecza i czasami nowożytnymi, kiedy w miejscu tym wzniesiono kaplicę św. Wawrzyńca (XI–XIII poziom). Z punktu widzenia głównej problematyki realizowanego projektu szczególne znaczenie mają jednak ustalenia dotyczące użytkowania tego terenu we wczesnym średniowieczu i z tego horyzontu czasowego pochodzą najliczniejsze materiały źródłowe. W zadokumentowanej stratygrafii kulturowej do omawianego okresu zaliczono siedem poziomów osadniczych (IV–X poziom) (ryc. 3).

Poziom IV – Z najstarszego wczesnośredniowiecznego etapu użytkowania badanego miejsca pochodzą jedynie trzy obiekty (34/06, 66/07 i 67/07), w których występowała wyłącznie ceramika naczyniowa ręcznie lepiona i przykrawędnie obtaczana (GT I–II) (ryc. 4: a–d). Nie została określona funkcja obiektu 34/06 o stosunkowo największej miąższości i stratygraficznym zróżnicowaniu, natomiast dwa pozostałe obiekty, zachowane prawdopodobnie jedynie w części spągowej, zawierające w dwuwarstwowym wypełnisku spaleniznę oraz fragmenty węgli drzewnych, stanowiły przypuszczalnie pozostałość po paleniskach. Zarówno data radiowęglowa 1255±30 BP uzyskana dla materii organicznej z obiektu 66/07, jak i wyniki analizy ceramiki naczyniowej wskazują, iż chronologię tych obiektów należałoby określić na VII–VIII w. W tym czasie Góra św. Wawrzyńca wraz z obszarem do niej przylegającym stanowiła zapewne miejsce centralne dla lokalnej wspólnoty terytorialnej usytuowanej na lewym brzegu dolnej Wisły. Nie są znane jak dotąd pozostałości fortyfikacji z tego okresu, choć samą Górę – najwyższy punkt terenu w najbliższej okolicy – waloryzowano zapewne w tym czasie w kategoriach sakralno-mitycznych (por. Chudziak 2003).

Poziom V – Zaklasyfikowano do niego warstwę 36 oraz sześć obiektów osadniczych zniszczonych w stropie przez młodsze nawarstwienia. W ich górnych partiach występowała zarówno ceramika naczyniowa zaliczana do GT III i IV, jak i fragmenty naczyń całkowicie obtaczanych (GT V) (ryc. 4: e–j). Czterem z tych obiektów (23, 23b–c/06, 63/07), ze względu na charakter wypełniska, można wstępnie przypisać funkcję gospodarczą, natomiast dwa pozostałe należy zaliczyć do kategorii obiektów związanych z szeroko pojętą sferą magiczno-sakralną (16/06, 23a/06). Do tej kategorii zaklasyfikowano okrągły w rzucie i U-kształtny w przekroju obiekt 16/06, zniszczony w górnej części przez fosę. Jego obecny strop uchwycono już na poziomie warstw pochodzących z wczesnej epoki żelaza. Na dnie obiektu, w jego części południowo-wschodniej odkryto kompletny szkielet złożonego na boku psa przykrytego warstwą piasku o dużej zawartości szczątków organicznych (ryc. 5). Pochówki tego typu są charakterystyczne dla germańskiego kręgu kulturowego, zarówno u schyłku starożytności (kultura przeworska), jak i we wczesnym średniowieczu (obszary Skandynawii), co wobec licznych śladów kultury skandynawskiej stwierdzonych wcześniej w Kałdusie zasługuje na szczególną uwagę (Chudziak 2003). Podobne przeznaczenie mógł mieć również obiekt 23a/06 wkopany w warstwę 36. Miąższość tego gruszkowatego w przekroju obiektu, nawiązującego pod tym względem do jam magazynowych rozpowszechnionych we wczesnym średniowieczu na terenie Słowiańszczyzny, miała ok. 1,5 m. W jego części spągowej natrafiono na skupisko kilku kamieni o średnicy 20–30 cm i zalegający na nich sierp żelazny. Charakterystyczny dla tego stanowiska materiał ceramiczny oraz otrzymane wyniki analiz radiowęglowych (obiekt 16/06 – 1150±30 BP, obiekt 23a/06 – 1155±30 BP) pozwalają datować omawiany poziom na okres od IX do 1. poł. X w. Należy go synchronizować z najstarszymi warstwami odkrytymi w obiekcie 4/98 (wykopy 24/98 i 30/01) i związaną z nimi konstrukcją kamienną interpretowaną jako miejsce składania ofiar (Chudziak 2003). Jak dotąd nie odkryto natomiast pochodzących z tego czasu reliktów fortyfikacji. Góra św. Wawrzyńca i obszar bezpośrednio związany z nią od północy zapewne pełniły wtedy głównie funkcje wynikające z waloryzowania jej w kategoriach sakralno-mitycznych.

Poziom VI – Wyznaczają go najstarsze warstwy związane z fosą i reliktami budynku zrębowego (obiekt 54/07) oraz zsynchronizowane z nim trzy obiekty (50/07, 58–59/07), w obrębie których dominowały fragmenty naczyń całkowicie obtaczanych (ryc. 6: a–c). Fosa o przebiegu północ–południe, odcinająca tzw. gródek od pozostałej części cypla wysoczyznowego, zagłębiona była co najmniej 3,1 m w stosunku do stropu innych obiektów z tej fazy. Usytuowany przy jej krawędzi budynek zrębowy wykonany został w przyziemiu z belek dębowych o szerokości 15–20 cm, ułożonych na zrąb z wystającymi ostatkami w narożnikach (ryc. 7). Wzniesiono go na planie czworoboku i zorientowano na osi północ–południe. Długość odsłoniętej w całości dolnej belki ściany południowej wynosiła 4,2 m. W jego obrębie znajdowała się jama (obiekt 50/07) w rzucie nieregularnie prostokątna, o miąższości ok. 0,5 m, która mogła pierwotnie pełnić funkcję niewielkiej

piwniczki. Przeznaczenie gospodarcze miały zapewne kolejne dwa obiekty, 58/07 i 59/07, również przestrzennie związane z odkrytym budynkiem. Prawdopodobnie całość konstrukcji datowana metodą 14C na 1025±30 BP uległa spaleniu, o czym świadczy duża ilość spalenizny i fragmentów węgli drzewnych zalegających powierzchniowo wokół odsłoniętych reliktów budynku. Z tego samego okresu pochodzi zapewne owalny obiekt 17/06 usytuowany wzdłuż południowej ściany budynku. Na jego wielowarstwowe wypełnisko o wymiarach 4 x 2 m i maksymalnej miąższości dochodzącej do 55 cm, składały się liczne soczewki spalenizny, zaprawy, węglanów wapnia i popiołów. Niewykluczone więc, iż mógł to być wapiennik związany z budową bazyliki. Analiza materiału ruchomego, zwłaszcza licznych fragmentów naczyń przyporządkowanych do IV fazy rozwoju ceramiki w Kałdusie, oraz datowanie radiowęglowe dają wystarczające podstawy, aby omawiany poziom osadniczy odnieść do końca X i 1. ćw. XI w. W tych latach musiał nastąpić zasadniczy zwrot w sposobie użytkowania tego miejsca. Podjęto wówczas budowę kamiennej bazyliki usytuowanej bezpośrednio u podnóża Góry św. Wawrzyńca, dokładnie w miejscu zalegania domniemanego ołtarza pogańskiego. Znaleziska te interpretowane są jako świadectwa przejęcia tego miejsca przez Piastów i próby stworzenia tu głównego, w tej części Pomorza Nadwiślańskiego, ośrodka władzy książęcej i kościelnej. Z tym horyzontem czasowym związane są również najstarsze fortyfikacje odkryte na grodzisku oraz liczne groby odsłonięte na pobliskim cmentarzysku, w tym groby komorowe nawiązujące do obiektów sepulkralnych charakterystycznych dla kręgu skandynawskiego.

Poziom VII – Przyporządkowano tu warstwy kulturowe (46, 45/60) zalegające bezpośrednio na reliktach konstrukcji zrębowej. Na szczególną uwagę zasługuje związane z nimi skupisko kamieni, głównie granitoidów o średnicy od kilku do kilkudziesięciu centymetrów, zalegających na powierzchni ok. 7 m^2 (obiekt 49/07) (ryc. 8). Kamienie nosiły ślady silnego przepalenia, a pomiędzy nimi odkryto nawarstwienia zawierające głównie spaleniznę oraz fragmenty węgli drzewnych. W obrębie omawianego obiektu występowały ponadto pojedyncze obciosane kamienie ze śladami zaprawy wapiennej pochodzące prawdopodobnie z niedokończonej bazyliki. Dodatkowo w południowo-zachodniej części tego obiektu zalegała częściowo zniszczona czaszka końska. Bezpośrednio przy niej oraz na warstwie kamieni występował materiał ceramiczny o cechach technologiczno-stylistycznych charakterystycznych dla V–VI fazy w rozwoju lokalnej ceramiki naczyniowej (ryc. 6: d–l). Jako paleniska określono natomiast dwa kolejne obiekty (43/07, 53/07) o stosunkowo niewielkiej miąższości, składające się z naprzemiennie ułożonych warstewek spalenizny oraz popiołów. W tym okresie częściowemu zasypaniu mogła ulec także fosa oddzielająca oba człony grodu. W jej części spągowej odsłonięto dużą liczbę kamieni pochodzących zapewne z zalegającego na szczątkach chaty zrębowej paleniska. Na podstawie analizy fragmentów ceramiki z tym samym horyzontem czasowym można jeszcze łączyć nieokreślone pod względem funkcji obiekty 37/07 oraz 65/07, gdzie także występowały duże głazy ze śladami zaprawy wapiennej. Wyniki analizy radiowęglowej węgli drzewnych pochodzących ze spągu obiektu 49/07 (940±40 BP), z warstwy częściowo przykrywającej strop starszego obiektu 17/06, a zwłaszcza materiał źródłowy w postaci fragmentów ceramiki naczyniowej pozwalają datować ten poziom na okres od 2. ćw. do końca XI w. Niewykluczone zatem, że spalenie chaty zrębowej, której zgliszcza zarzucone zostały kamieniami pochodzącymi z pobliskiej bazyliki i przerwanie budowy świątyni chrześcijańskiej związane były z wydarzeniami, które określane są w historiografii jako „reakcja pogańska". W tym kontekście należałoby też interpretować czaszkę końską zalegającą na rumoszu kamiennym jako świadectwo zabiegów magicznych o charakterze zapewne apotropeicznym.

Poziom VIII – Zaklasyfikowano do niego obiekt 10/06 odsłonięty przy południowym profilu wykopu. Intensywna warstwa spalenizny, duża ilość węgli drzewnych oraz przepalonych kamieni świadczy, iż było to również palenisko. Poza nim odkryto również inne podobne jamy o bardziej złożonym układzie stratygraficznym, świadczącym o kilku etapach ich użytkowania (15/06, 18/06, 42/07). W wypełnisku obiektu 18/06 oprócz materiału ceramicznego zaliczanego do VII–VIII fazy lokalnego rozwoju ceramiki naczyniowej (ryc. 9: a–e) odkryto ponadto pojedyncze paciorki szklane, natomiast w obiekcie 42/07 cztery przęśliki gliniane. Ze stropem tych obiektów łączyła się warstwa zbutwiałego drewna sosnowego ułożonego w formie przekładki na linii północ–południe oraz wschód–zachód (warstwa 45), występująca jedynie w północnej części wykopu. Dotychczasowy stopień rozpoznania tych struktur nie pozwala na jednoznaczną interpretację rodzaju odsłoniętej konstrukcji. Zalegająca na jej powierzchni duża ilość szczątków ichtiologicznych oraz ruchomy materiał źródłowy w postaci ceramiki naczyniowej i innych przedmiotów zabytkowych (m.in. szklany pacior o ruskich analogiach) (ryc. 10: a) pozwalają jednak na tym etapie badań przyjąć, że są to relikty istniejącej w tym miejscu zabudowy mieszkal-

nej. Otrzymane wyniki analiz radiowęglowych dwóch prób pobranych z odkrytych konstrukcji drewnianych (910±40 BP, 825±30 BP) oraz cechy technologiczno-stylistyczne ceramiki naczyniowej wskazują, że omawiany poziom datować należy na koniec XI lub początek XII w.

Poziom IX – Zaklasyfikowano do niego warstwy 28, 17/28 oraz liczne obiekty występujące na całej powierzchni wykopu na wschód od krawędzi fosy. Oprócz płytkich jam o mało zróżnicowanym układzie stratygraficznym i nieokreślonej funkcji (2/06, 9/06, 13/06) odkryto również kolejne paleniska (8/06, 11/06, 38/07). Na szczególną uwagę zasługuje obiekt 11/06, zalegający częściowo na warstwie 45, datowanej na wcześniejszą fazę, posiadający w przekroju kształt menisku wypukłego (kopczyk). W jego dolnych partiach zadokumentowano kilkanaście naprzemiennie ułożonych warstw z węglami drzewnymi, spalenizną, popiołami oraz węglanami wapna. Z młodszym etapem użytkowania tego obiektu należy zapewne połączyć warstwę kamieni występującą w jego części stropowej. Częściowo przepalone kamienie o średnicy od kilku do kilkunastu centymetrów zalegające w układzie zbliżonym do czworoboku przylegały do obiektu 40/06. Funkcjonalnie związany był z nimi negatyw posłupowy o średnicy ok. 50 cm i głębokości 1 m wkopany w obiekt 11/06 i obstawiony w górnej części kamieniami stabilizującymi pierwotnie stojący zapewne w tym miejscu słup. Z tym samym poziomem należy również łączyć młodszą fazę obiektu 18/06 oraz owalny w rzucie obiekt 36/07. W jego dwuwarstwowym wypełnisku o miąższości ok. 70 cm odkryto dużą ilość materiału archeozoologicznego (w tym kości niedźwiedzia oraz głuszca) i fragmenty naczyń zaliczone do VIII fazy rozwoju lokalnej ceramiki (ryc. 9: f–h). Warstwy oraz obiekty przyporządkowane do omawianego poziomu należałoby łączyć zapewne już z okresem funkcjonowania przy Górze św. Wawrzyńca ośrodka kasztelańskiego datowanego na XII w. Problem jest jednak bardzo złożony, gdyż w rejonie reliktów bazyliki chrześcijańskiej odkryto w latach wcześniejszych świadectwa różnorakich obrzędów o charakterze magiczno-kultowym (tzw. warstwa z kośćmi; por. Chudziak 2003). Niewykluczone zatem, że odkryte na kopczyku skupisko kamieni z negatywem dużego, centralnie wbitego słupa należałoby również wiązać z tą sferą aktywności ludzkiej. Z poziomem tym synchronizować należy rozległą osadę o charakterze rzemieślniczo-handlowym (stan. 2) i największą w skali Pomorza Nadwiślańskiego nekropolę (stan. 1–2, 4).

Poziom X – Z tą fazą użytkowania tego miejsca należy łączyć zalegającą na większości powierzchni wykopu warstwę 17 oraz piec służący zapewne do wytopu żelaza (obiekt 1/06), odsłonięty fragmentarycznie przy wschodnim profilu wykopu. (ryc. 9: i–l). Na podstawie struktury wypełniska oraz charakteru nawarstwień kulturowych można przyjąć, iż składał się on z komory wyłożonej kamieniami oraz wlotu do niej umiejscowionego od zachodniej strony. Prawdopodobnie funkcjonalnie związany z tym obiektem był również zadokumentowany jedynie częściowo, przy wschodniej krawędzi wykopu obiekt 5/06. Podobne pod względem struktury i treści przyrodniczo-kulturowej obiekty zarejestrowano także w pobliżu reliktów bazyliki, gdzie występują liczne ślady działalności hutniczo-kowalskiej przypadające prawdopodobnie na początek XIII w. (por. Chudziak 2003).

Poziom XI–XII – Starszy poziom wiązać należy z wyraźnie odcinającą wcześniejsze nawarstwienia kulturowe warstwą gliny (warstwa 14) zalegającą w układzie horyzontalnym na wschód od krawędzi fosy. Natomiast najmłodsze nawarstwienia kulturowe o chronologii średniowiecznej stanowią nasyp wału gródka pochodzącego zapewne z 1. poł. XIII w. Czy wiązać je należy z grodem biskupa Chrystiana, który otrzymał Chełmno w latach 20., czy też z krzyżacką warownią Potterberg powstałą 25 lat później – to wyjaśnić muszą dopiero przyszłe badania.

Badania archeologiczne przeprowadzone w omawianym miejscu dostarczyły również kolejnych ważnych informacji do poznania chronologii oraz rozplanowania przestrzennego obszaru położonego na północ od Góry św. Wawrzyńca w okresie późniejszym. Na podstawie analizy materiału źródłowego, a zwłaszcza średniowiecznej oraz nowożytnej ceramiki naczyniowej oraz serii srebrnych monet, z których najmłodsza pochodzi z 1703 r., można przyjąć, iż istniejące w tym miejscu obniżenie terenu, relikt wczesnośredniowiecznej fosy, zostało zasypane dopiero w XVIII w., a więc w okresie funkcjonowania kaplicy pw. św. Wawrzyńca.

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w sezonach 2005–2007 zinwentaryzowano łącznie 54 166 fragmentów naczyń ceramicznych. Na podstawie analizy technologiczno-stylistycznej materiał ten przyporządkowano do pięciu jednostek chronologiczno-kulturowych: a) 35 fragmentów naczyń KPL, b) 10 511 fragmentów z wczesnych okresów epoki żelaza, c) 43 473 fragmenty z okresu wczesnego średniowiecza, w tym 263 zaliczone do GT I–III, 67 do GT IV i 42 926 ułamków ceramiki całkowicie obtaczanej – GT V; oraz d) 42 fragmenty z okresu późnego średniowiecza i czasów nowożytnych.

Ponadto oprócz ceramiki naczyniowej znaleziono przeszło 33 895 fragmentów kości zwierzęcych oraz kilka fragmentów kości ludzkich. Poza materiałem masowym w trakcie eksploracji zinwentaryzowano również 866 zabytków tzw. wydzielonych o różnej formie i przeznaczeniu, w tym nożyki żelazne (53 szt.), groty strzał i bełtów (19 szt.), fragmenty ostróg (2 szt.), sierpy (2 szt.), srebrne monety (9 szt.), igły kościane i żelazne (44 szt.), igielnik (ryc. 10: b), fragmenty grzebieni (21 szt.), paciorki (15 szt.), odważniki kupieckie (2 szt.), osełki (17 szt.), krzesiwa (2 szt.), łyżwy (5 szt.), przęśliki ceramiczne oraz z łupku wołyńskiego (47 szt.).

Z eksplorowanych nawarstwień kulturowych pobrano również próby glebowe, fosforowe i organiczne przeznaczone do badań radiowęglowych. Materiał kostny pozyskany w trakcie eksploracji stał się przedmiotem opracowania prof. dr. hab. D. Makowieckiego z Instytutu Archeologii UMK w Toruniu. Zinwentaryzowany materiał archeobotaniczny uzyskany w wyniku flotacji przekazano do Pracowni Rekonstrukcji Środowiska Przyrodniczego Instytutu Archeologii UMK w Toruniu.

Bibliografia

Chudziak W.

2003 *Wczesnośredniowieczna przestrzeń sakralna in Culmine na Pomorzu Nadwiślańskim*, „Mons Sancti Laurentii", 1, Toruń.

Błędowski P., Chudziak W., Kaźmierczak R.

2007 *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Kałdusie, gm. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie, stan. 3 w 2006 roku*, Toruń, (maszynopis w archiwum Instytutu Archeologii UMK Toruń).

2008 *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Kałdusie, gm. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie, stan. 3 w 2007 roku*, Toruń, (maszynopis w archiwum Instytutu Archeologii UMK Toruń).

Chudziak W., Janowski A., Kaźmierczak R.

2006 *Sprawozdanie z badań archeologicznych w Kałdusie, gm. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie, stan. 3 w 2005 roku*, Toruń, (maszynopis w archiwum Instytutu Archeologii UMK Toruń).

Szmańda J.B, Luc M., Lankauf K.R.

2004 *Zarys środowiska geograficznego wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Kałdusie*, [w:] *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Kałdusie. Studia przyrodniczo-archeologiczne*, „Mons Sancti Laurentii", 2, red. W. Chudziak, Toruń, s. 19–29.

Frühmittelalterliche Ringburg in Kałdus, Gemeinde Chełmno, Woiwodschaft Kujawien-Pommern, Fundstelle 3 (Studien aus den Jahren 2005–2007)

Kurzfassung

Das Institut für Archäologie der Universität Mikołaja Kopernika in Toruń nahm Ausgrabungen der frühmittelalterlichen Ringburg in Kałdus vor, die zu einem ausgedehnten Siedlungskomplex gehört. Die archäologischen Arbeiten wurden im nord-östlichen Teil der Fundstelle, auf dem nördlich am Berg Góra św. Wawrzyńca gelegenen Gebiet durchgeführt. Innerhalb des untersuchten Raumes wurden insgesamt 85 Kulturschichten differenziert, die eine unterschiedliche Struktur, Schichtmächtigkeit, und einen unterschiedlichen Gehalt an archäologischen und paläontologischen Funden aufweisen. Im Rahmen der unterteilten Schichten wurden 67 Funde mit der differenzierten chronologischen Zuordnung und ursprünglichen Bestimmung dokumentiert: u.a. Herdstellen, Öfen, Wirtschaftsgruben oder Gegenstände mit magisch-kultischer Funktion. Aufgrund der Analyse des Quellmaterials unterschied man insgesamt 13 Ebenen, die man verschiedenen Nutzungsphasen zuordnen kann. Die ältesten kann man in Verbindung mit der Besiedlung des besprochenen Gebietes von den Menschen der Trichterbecherkultur bringen, die weiteren zwei mit der Lausitzer Kultur bzw. der Pommerellischen Gesichtsurnenkultur. Die jüngsten Nutzungsphasen weisen auf das Spätmittelalter und die Neuzeit hin, aber der Schwerpunkte des realisierten Projekts wegen war die Bestimmung der Nutzung dieses Raums im Frühmittelalter von besonderer Bedeutung. In der dokumentierten Stratigraphie wurden zu dem besprochenen Zeitraum sieben Siedlungsschichten gezählt.

Ryc. 1. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Lokalizacja wykopu 39/05–07, (rys. Kujawski)

Ryc. 2. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Profil północny wykopu 39/05–07 z zaznaczonymi poziomami osadniczymi. Legenda: KPL – kultura pucharów lejkowatych, KŁ – kultura łużycka, KP – kultura pomorska, WŚ – wczesne średniowiecze, PŚ/N późne średniowiecze/nowożytność (rys. B. Kowalewska)

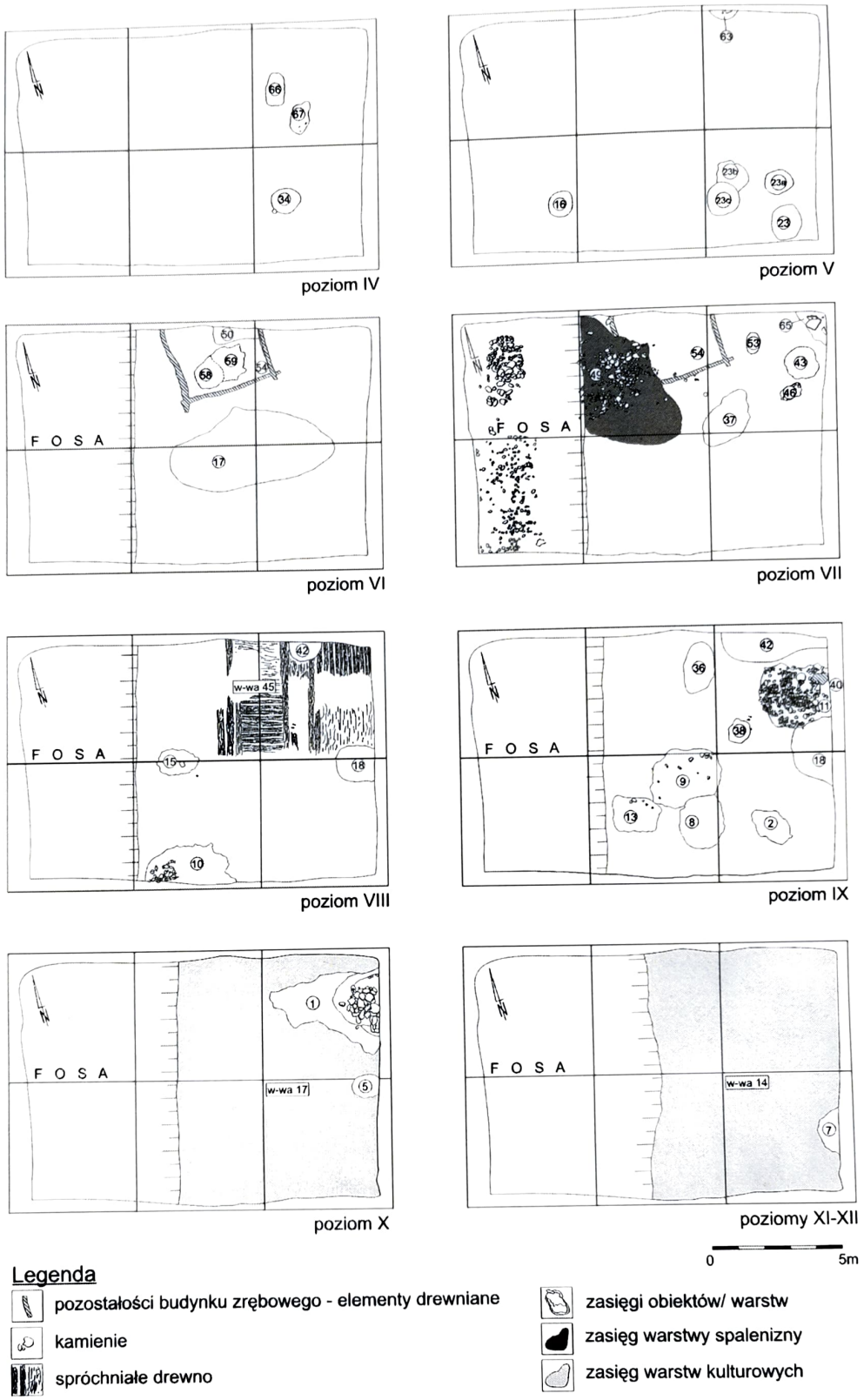

Ryc. 3. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Wykop 39/05–07 – kolejne etapy użytkowania terenu we wczesnym średniowieczu (rys. T. Hildebrandt)

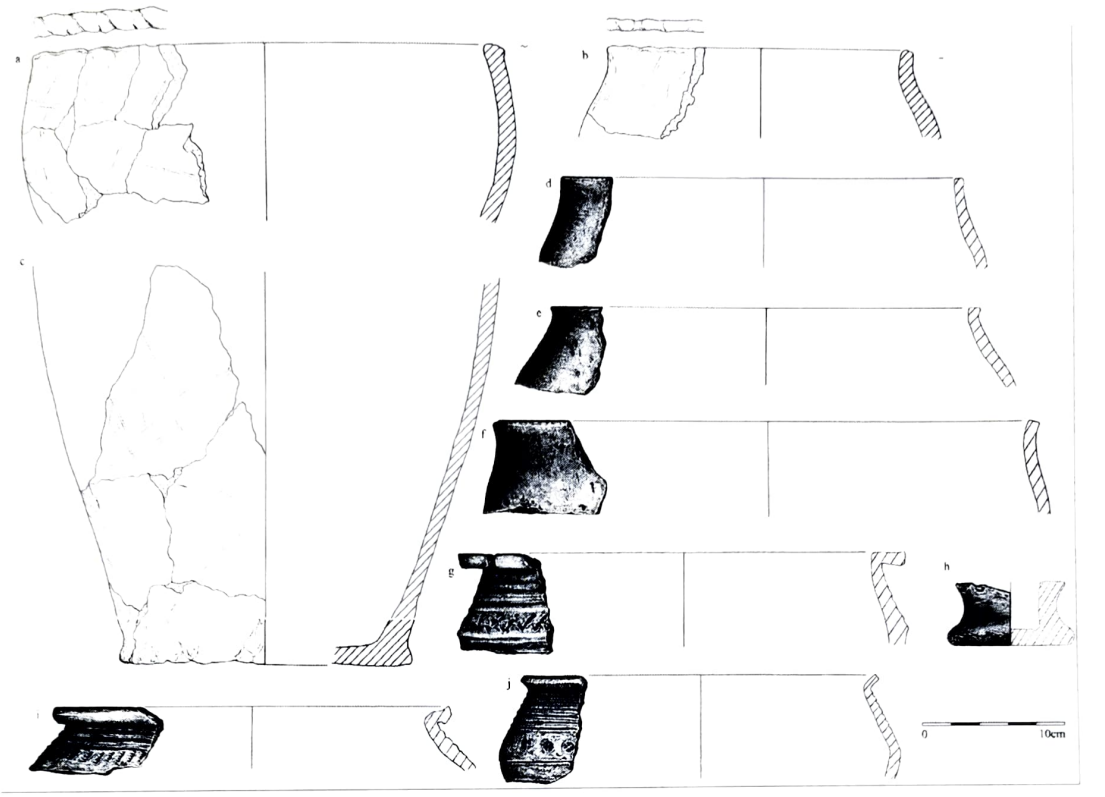

Ryc. 4. Kałdus, gm. Chełmo, stan. 3. Ceramika naczyniowa. Poziom IV (a–c, obiekt 66/07; d, obiekt 34/06), poziom V (e–g, ob. 23b/06, h–j, obiekt 23/06), (rys. B. Kowalewska, J. Weinkauf)

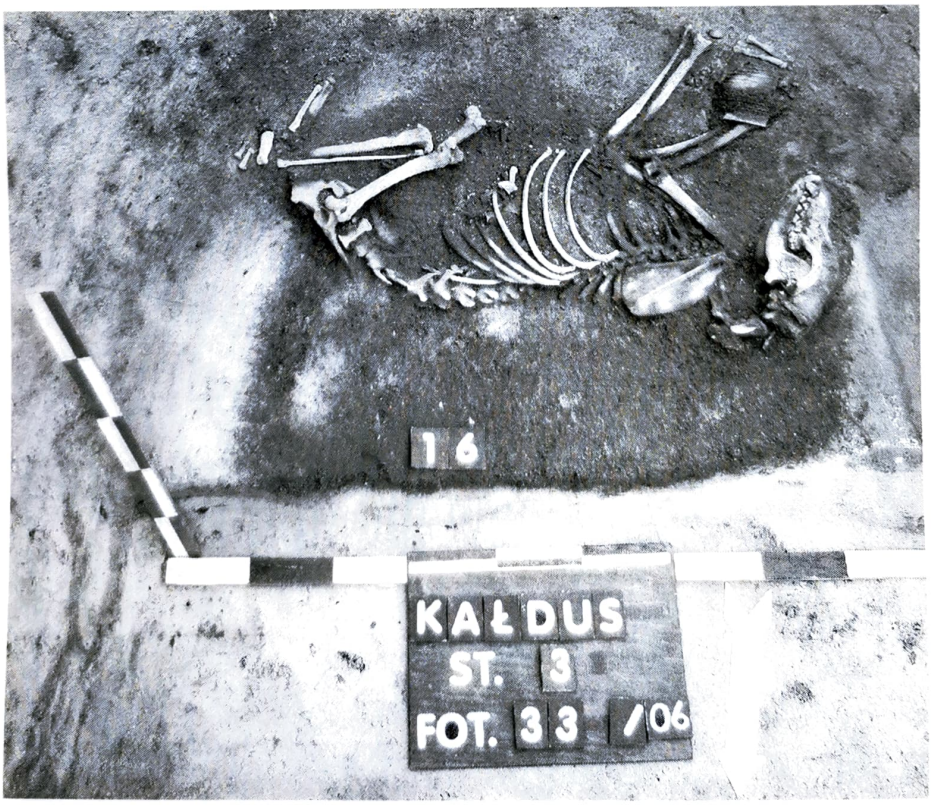

Ryc. 5. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Wykop 39/05–07 (obiekt 16/06) – pochówek psa (fot. P. Biarda)

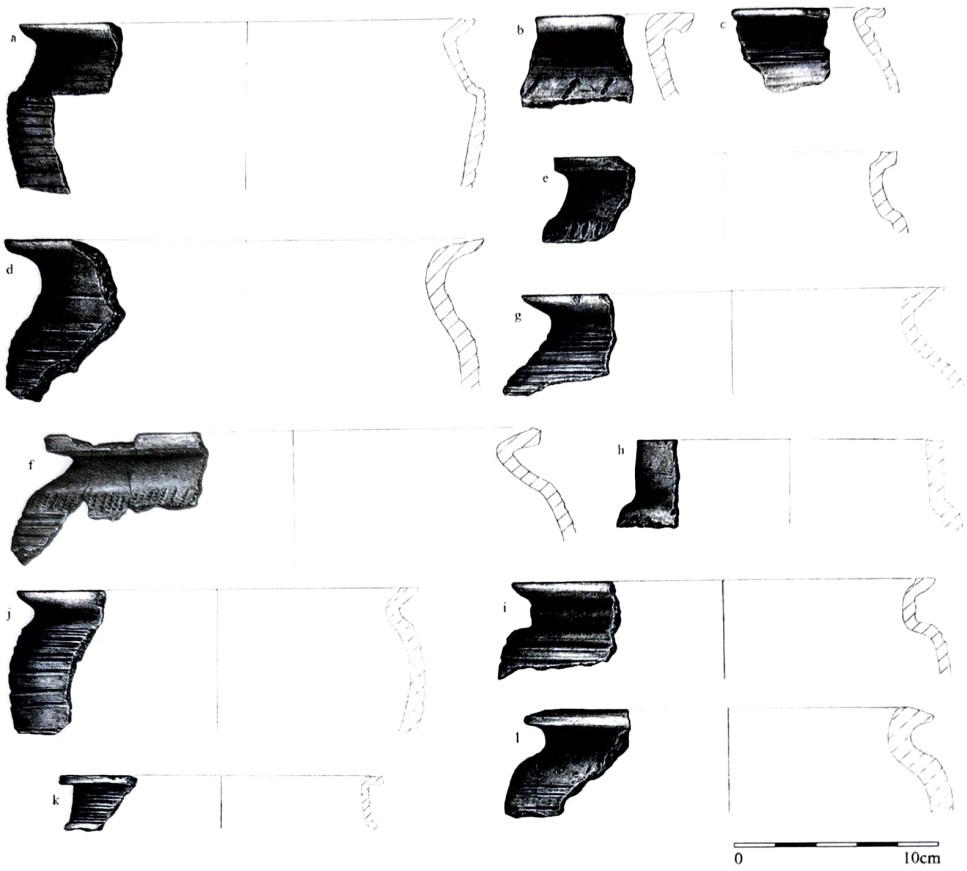

Ryc. 6. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Ceramika naczyniowa. Poziom VI (a, obiekt 17/06; b, obiekt 58/07; c, obiekt 50/07), poziom VII (d–f, obiekt 37/07, g–i, obiekt 65/07; k–l, ob. 49/07), (rys. B. Kowalewska)

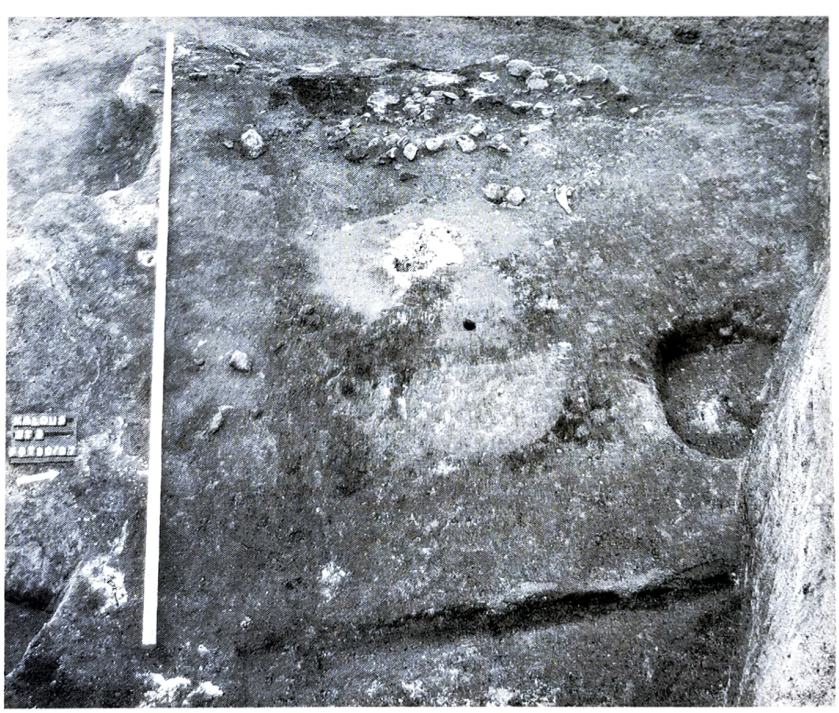

Ryc. 7. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Wykop 39/05–07 (obiekt 54/07) – relikty zrębowego budynku (fot. R. Kaźmierczak)

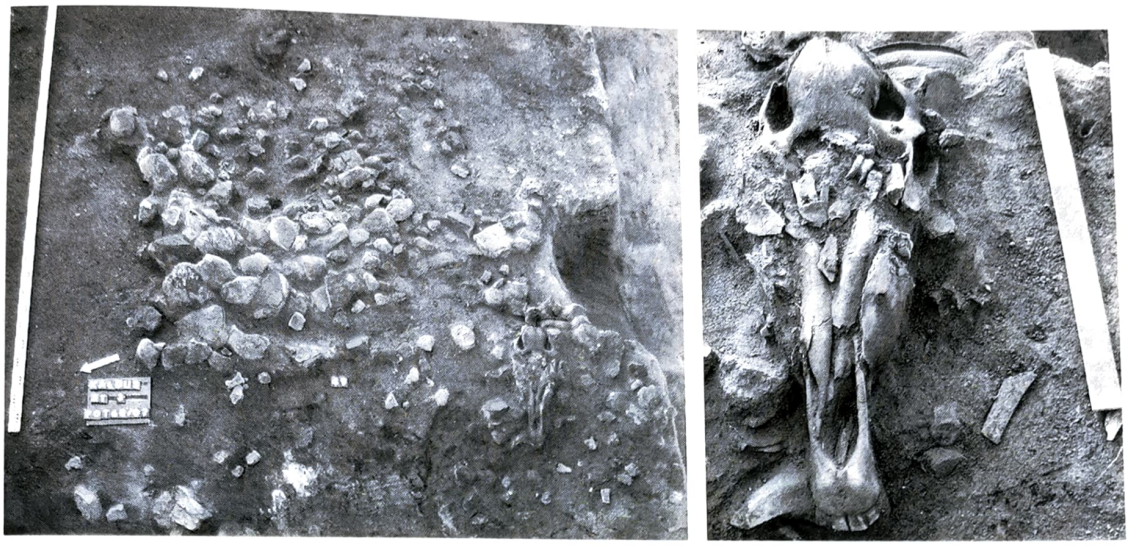

Ryc. 8. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Wykop 39/05–07 (obiekt 49/07) – skupisko kamieni z czaszką konia usytuowaną przy krawędzi fosy (fot. R. Kaźmierczak)

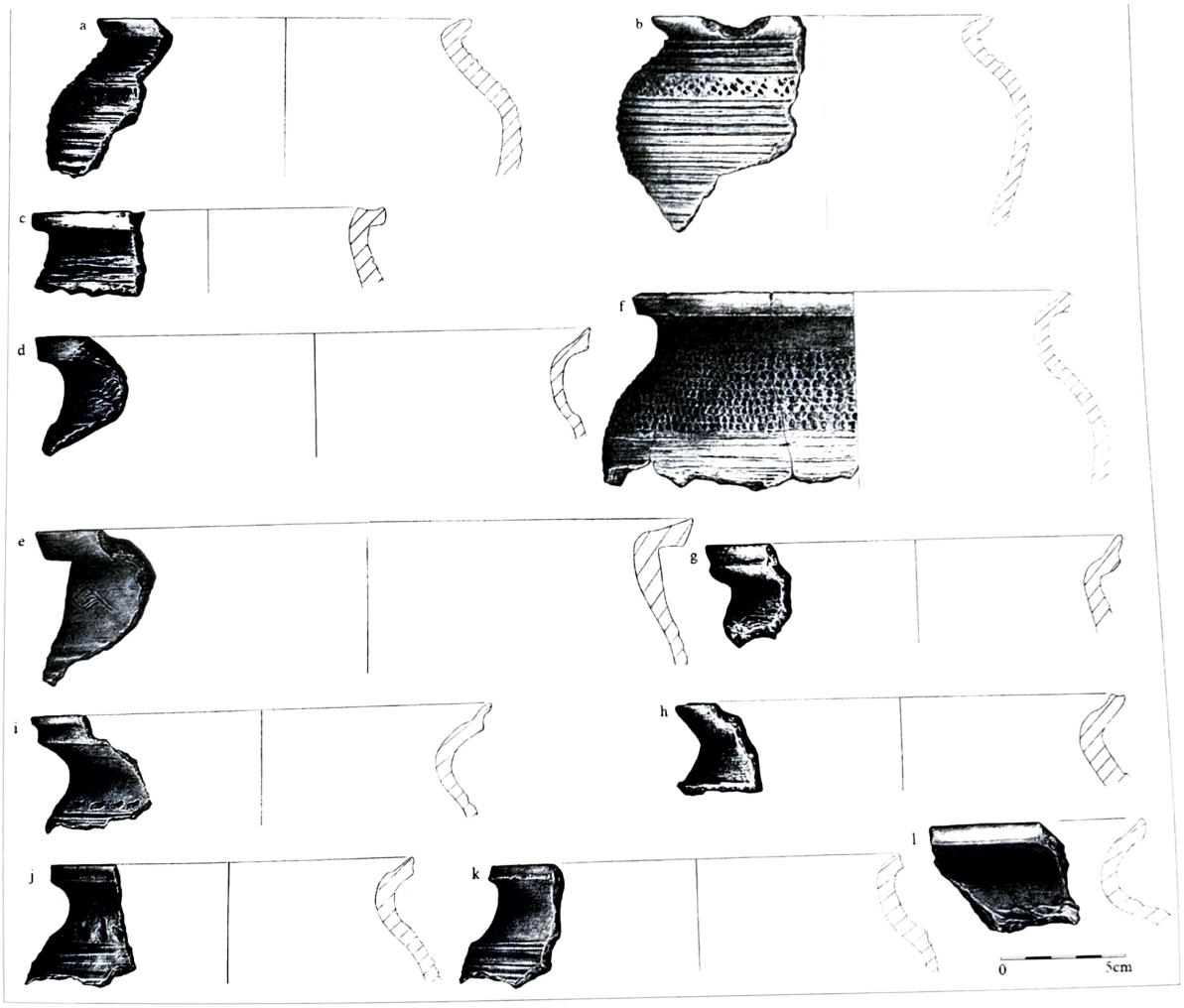

Ryc. 9. Kałdus, gm. Chełmno, stan. 3. Ceramika naczyniowa. Poziom VIII (a–c, obiekt 18/06; d–e, obiekt 42/06), poziom IX (f–h, obiekt 18/06), poziom X (i–l, w-wa 17/06) (rys. B. Kowalewska)

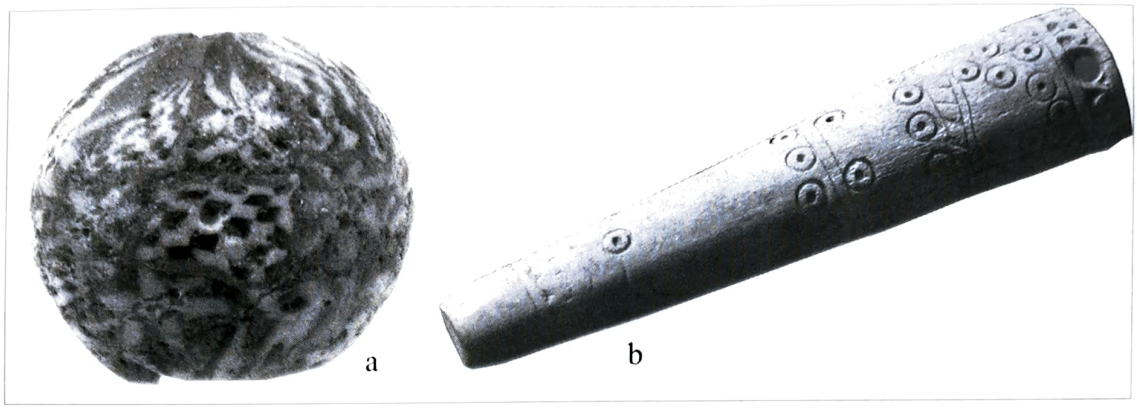

Ryc. 10. Kałdus, gm. Chełmo, stan. 3. Przedmioty zabytkowe z wykopu 39/05–07, a – pacior szklany, b – igielnik (fot. R. Kaźmierczak)